

SCHOOL- EN VAKTAAL AANBRENGEN

● ● ● Wat?

Voor veel leerlingen is school- en vaktaal een struikelblok. Moet je vaktermen en schoolse woordenschat dan zoveel mogelijk vermijden in de les? Nee, want de leerlingen zullen in hun beroepspraktijk en andere maatschappelijke contexten ook vlot met vergelijkbare taal om moeten gaan. Wel is het nodig om talige 'steigers' te bouwen die de leerlingen helpen om school- en vaktaal te leren.

● ● ● Waarom?

Uit onderzoek blijkt dat leerlingen op school niet alleen moeite hebben met 'moeilijke woorden' die eigen zijn aan een bepaald vakgebied, maar ook met zinnen die gebruik maken van niet-concrete woorden zoals 'afwezigheid', 'resultaat van', 'factoren', 'ontwikkeling', 'verschil', 'gevolg', 'relatie' en 'aanwezigheid'. Dit soort begrippen zijn kenmerkend voor schooltaal en ze komen terug in elk vak. Bovendien zijn het niet alleen woorden die problemen opleveren. Ook moeilijke zinsconstructies en impliciete verbanden kunnen begrip in de weg staan.

De barrière die vak- en schooltaal voor leerlingen opwerpt, kun je niet simpelweg opheffen door hen een verklarende woordenlijst te geven of door zelf voortdurend woorden uit te leggen. Taal leer je niet uit een woordenboek, maar door er actief mee aan de slag te gaan en je vaardigheden stap voor stap op te bouwen. Elke leerkracht kan aan de school- en vaktaalverwerving van de leerlingen bijdragen door bewust met taal om te gaan in de opzet van de les, in de interactie met leerlingen en bij het geven van opdrachten.

● ● ● Hoe?

Vertrek in je les steeds vanuit het concrete, alledaagse en/of de ervaringen van de leerlingen en werk in stappen langzaam toe naar veralgemening. Dat laat toe eerst in alledaagse taal met de leerlingen over een nieuw onderwerp te spreken en geleidelijk aan nieuwe begrippen en woorden te introduceren. De leerlingen zullen die woorden veel makkelijker oppikken omdat ze die in een concrete context kunnen plaatsen.

Wanneer je het lesthema naar een abstracter niveau wilt brengen, 'pendel' dan voortdurend tussen schoolse taal en alledaagse taal en omgekeerd. Vestig voldoende aandacht op vaktermen door ze heel expliciet als zodanig te introduceren, bijvoorbeeld door de toevoeging van 'Men noemt dit ...'

Las regelmatig interactieve momenten in je les in. Stel daarbij open vragen aan de leerlingen zodat ze hun kennis en opvattingen leren te verwoorden, eerst in alledaagse taal, later met gebruik van vaktermen. Vraag dus niet *Hoe heet het gereedschap waarmee je buizen plooit?*, maar *Hoe ga je te werk als je een buis wilt plooiën?* Wanneer een leerling nog niet in staat is de juiste vaktermen te hanteren, paraphraseer zijn antwoord dan met gebruik van de vakterminologie.

Wissel klassikale uitleg regelmatig af met interactieve werkvormen. Zorg voor een talig heterogene samenstelling van de groepen. Als zwak- en sterктаalvaardige leerlingen samenwerken is dat voor beide groepen bevorderlijk. De zwakkere leerlingen kunnen ondersteuning krijgen van leeftijdgenoten, die als niet-experts makkelijker de vertaling naar alledaagse taal maken, de sterkere leerlingen oefenen hun taalvaardigheid door anderen uitleg te geven.

Wanneer de leerlingen moeite hebben met teksten in hun leerboek, verwijst dan niet onmiddellijk naar het woordenboek. Stimuleer hen om de betekenis van nieuwe woorden te achterhalen door gebruik te maken van de context, de visuele ondersteuning en hun voorkennis.

Verrijk je lesopzet met functionele lees- en schrijftaken, zodat de leerlingen veel kansen krijgen om zelfstandig de taal van je vak te leren begrijpen en gebruiken. Hoe vaker ze woorden en uitdrukkingen in een andere context lezen of gebruiken, hoe beter ze deze zullen doorgronden.

Als je zelf teksten voor een cursus schrijft of herschrijft, werk dan ook van concreet naar abstract, leg vaktermen uit in alledaagse taal, en visualiseer de tekst. Maak je taal ook niet onnodig moeilijk. Let er op dat je niet te lange, samengestelde zinnen gebruikt. Haal ze uit elkaar, maar zorg er wel voor dat het verband tussen de zinnen duidelijk blijft. Controleer ook of je geen denkstappen weglaat. Verwoord ze expliciet. Beperk je cursusmateriaal niet tot schematische voorstellingen van begrippen of lijstjes van woorden. Een leerling kan een begrip alleen leren kennen wanneer dit verbonden wordt met een concreet verhaal.

Stel je zelf de instructies voor het beantwoorden van vragen of het uitvoeren van opdrachten op, bedenk dan dat de schoolse instructietaal voor veel leerlingen nieuw is. Lang niet elke leerling weet wat hij moet doen wanneer de leerkracht vraagt: 'Verklaar je antwoord' of 'Geef een toelichting bij je werkwijze'. Maak dus in alledaagse taal duidelijk wat je bij een dergelijke vraag van de leerling verwacht.

Meer informatie over de hierboven beschreven aanpak is te vinden in de gokfiches:

- [Leerkracht-leerling interactie](#)
- [Werken met talig heterogene groepen](#)
- [Leestaken in de zaak- en praktijkvakken](#)
- [Schrijftaken in de zaak- en praktijkvakken](#)
- [Motiverende en uitdagende opdrachten](#)

● ● ● Voorbeelden

- Bij een eerste kennismaking met houtsoorten mogen de leerlingen eerst op basis van wat ze zien en voelen in hun eigen woorden de kenmerken van verschillende houtsoorten formuleren. Daarna leren ze deze aan de hand van een populaire informatieve tekst te karakteriseren als hard- of zachthout. Vervolgens vergelijken ze hun bevindingen met houtfiches waarin de houtsoorten in vaktermen worden beschreven. In een afsluitende opdracht gebruiken ze de vakterminologie actief bij het schrijven van een reeks e-mails. (Zie bronnenboekjes [Houtsoorten herkennen. Gebruik je zintuigen](#))
- In een les over het weer doen de leerlingen eerst op basis van hun eigen inzichten en in hun eigen woorden een weervoorspelling bij een reeks wolkenfoto's. Daarna toetsen en herschrijven ze deze voorspelling door een wolkencatalogus te raadplegen. Ten slotte maken ze een weerkaart en schrijven ze een weerbericht met behulp van weerfiches van het KMI. (Zie bronnenboekjes [Staren naar het zwerk. Over wolken en het weer voorspellen](#))
- Tijdens een strijkles zoeken een sterk- en een zwaktaalvaardige leerling samen naar de beste manier om T-shirts met en zonder opdruk te strijken. De leerkracht circuleert door de klas en brengt tijdens het stellen van vragen de vaktermen aan. (Zie bronnenboekjes [Inside out. Een strijkles](#))

- In een les haartooi proberen heterogene duo's samen technieken uit voor het aanbrengen van rollers om een watergolf te creëren. De leerkracht ondersteunt hen en vertaalt alledaagse taal naar de begrippen van het vak (Zie bronnenboekles [Glam it. Een lessenreeks watergolf](#))
- Bij de aanleg van een elektrische installatie brengen de leerlingen in een klassengesprek hun ideeën naar voren over de beste techniek om buizen te plooiën. De leerkracht gebruikt hun suggesties om het gebruik van de plooipeer te introduceren. In heterogene groepjes proberen ze dit gereedschap uit. (Zie bronnenboekles [Uit de hoek komen. Een les buizen plooiën](#))